

Julemanden

Julemanden er en tyk, godmodig gamling med langt, hvidt skæg, klædt i en rød dragt med hvide pelskanter. Han bor højt oppe ved Nordpolen. Her ligger værkstedet, hvor hans nisser året igennem er beskæftiget med at fremstille legetøj.

Juleaften putter de sagerne i hans julegavesæk, han slænger den op i sin kane, spænder sine rensdyr for og begiver sig ud på sin lange rejse til alverdens børn, og han kravler gennem husenes skorstene og lægger gaver i børnenes strømper eller under juletræet. Sådan er det - Det er en kendt sag !

Tyrkisk eller romersk?

Julemandens europæiske rødder kan dels spores tilbage til den kristne biskop Nikolaus, der i begyndelsen af 300-tallet virkede i Lilleasien, dels til førkristne traditioner.

Herudaf voksede i Europa forskellige ritualer med den hellige Nikolaus i centrum, ofte i kombination med særegne optog, der bringer minder om de antikke romerske saturnaler, de løsslupne festspil, som blev fejret omkring den 17. december.

Skt. Nikolaus havde længe den 6. december som sin egen dag. Hans tilknytning til julen stødte først til som et fast element i 1800-tallet. Oftest var han klædt som en katolsk biskop, men nogle steder optrådte han i alskens besynderligt pelsudstyr.

Skikken med at han havde gaver til børnene opstod nogle steder i det 18. århundrede, og fra samme tid stødte også et straffende element til hans væsen.

Danskerne hentede både juletræ og julemand i Tyskland

Først i 1800-tallet blev han i Tyskland kendt som 'der Weihnachtsmann'. Som en sådan kom han til Danmark sammen med juletræet og andre sager i den traditionsskabende, det fremvoksende borgerskab stod for på vej mod befæstelsen af sin position som samfundets ledende klasse.

Den engelske Father Christmas har været kendt siden 1600-tallets begyndelse som en symbolsk repræsentation for den gode julestemning.

Også her optræder han som en gammel, pelsklædt mand med langt skæg. Men hans udseende bringer samtidig minder til de gamle keltiske druider, og en attribut som misteltenen peger i samme retning.

Dette kan nok tilskrives et bevidst forsøg på at forlene ham med særligt britiske rødder, men det er interessant, at tilsvarende 'Fader Jul'-skikkelser har været udbredt i andre dele af de oprindeligt keltiske områder, både sideløbende og sammensmeltet med Skt. Nikolaus-skikkelsen.

Over dammen til USA

Til Amerika bragte hollænderne allerede i begyndelsen af 1600-tallet deres elskede Skt. Nikolaus - Sinterklaas - og skønt de var aldrig så reformerte og dermed ikke havde helgendyrkelse på deres religiøse program, viede de i kolonien Ny-Amsterdam (det nuværende New York) deres første kirke til ham.

Deres billeder af ham fra denne tid fremstiller en velstående hollandsk købmand.

Med engelsk, tysk og anden europæisk indvandring i Nordamerika kom næsten enhver anden udgave af Nikolaus/Fader Jul til kontinentet.

Så blev USA grundlagt, indvandringen tog fart, og den nye, dynamiske nation viste også på julemandsområdet, hvordan den var i stand til at smelte gamle brokker sammen til noget nyt og stærkere.

Julemanden blev tyk i USA

I 1809 beskrev forfatteren Washington Irving i sin satiriske 'Knickerbocker's History of New York', hvordan Skt. Nikolaus til jul kravler gennem skorstene med sine gaver til børnene. Bogen blev vidt udbredt i USA, og ideen slog an.

I 1821 kunne man i magasinet The Children's Friend læse om, hvordan 'Santa Claus' til jul ankom fra det høje nord i en slæde med et flyvende rensdyr spændt for.

To år senere udkom Clement Clarke Moores digt 'A Visit from St. Nicholas', hvori julemanden var blevet en rund, glad mandsling og hans kane trukket af otte flyvende rensdyr.

Amerikas julemand indtog Europa

I 1863 visualiserede Thomas Nast denne Santa i det illustrerede ugeblad Harpers Weekly og dannede herved forlæg for de utallige postkort, der efterfølgende kom i omløb - også i Europa.

For den amerikanske Santa virkede også stærkt ind på de europæiske julemandsforestillinger. Her blev han nu udstyret med nisser som hjælpere, for nisser blev i dele af Europa - især i Tyskland - voldsomt populære ved midten af 1800-tallet.

Den første julemand i amerikansk stil, der blev tegnet i Danmark, er fra 1898 af Louis Moe. Her trækker en elg en rund, pelsklædt julemand. Den røde kåbe og huen mangler stadig.

Coca Cola skabte ikke julemandens røde dragt

Det er ofte fortalt, at netop denne klædedragt skal tilskrives Haddon Sunbloms reklametegninger for Coca Cola, hvoraf den første er fra 1931, men dette er ikke helt korrekt.

Allerede fra 1906 blev klædedragten fastlagt i flere forskellige tegninger i amerikanske ugeblade.

Hvad Coca Cola gjorde, var at sammenknytte sit eget kommercielle brand med julemandens stærke kulturelle brand. Dermed blev der skabt et udtryk så slagkraftigt, at det med næsten øjeblikkelig virkning standardiserede julemandens udseende i hele USA og Vesteuropa.

Det niende rensdyr

I 1939 stødte så Rudolf med den røde tud til. Han blev opfundet i 1939 af skribenten Robert L. May som led i en pr-kampagne for stormagasinkæden Montgomery Ward.

May lavede efterfølgende hæftet Rudolph the Red-Nosed Reindeer, som ikke blot selv blev en megasucces, men som også dannede forlæg for sangen af samme navn i 1949. Rudolf med den røde tud, kom den til at hedde i sin danske oversættelse året efter.

Og Rudolf er altså blevet julemandens niende rensdyr.

Disney skabte julemandens latter

Nu mangler vi kun at spore julemandens rungende latter. Den stammer fra Disneys tegnefilm 'Santa's Workshop' fra 1932 og 'The Night Before Christmas' fra 1933 - sidstnævnte trak kraftigt på ovennævnte C. C. Moores digt, og begge lod naturligvis julemanden optræde i Coca Cola-udstyret. De populærkulturelle billeder befrugtede og forstærkede hinanden i en egen dynamik.

Hollywoods betydning herefter for det ægte jule-setup har været enorm. Utallige amerikanske julefilm har formået på en og samme tid samme tid at bekræfte og udvikle forgængerne.

Julemanden gennembrød jerntæppet

Historien om amerikanernes 'standardisering' af den europæiske julemand er en god illustration af den markedsdrevne populærkulturs evne til at trække på det fundament af allerede eksisterende forestillinger, der findes om et givent emne, og ud af dette skabe nye historier med stærk appel.

Amerikansk populærkultur har i snart 200 år været førende. Den skabte en Santa Claus, der var så stærk, at han gennembrød alle barrierer. Selv den kolde krigs jerntæppe.

For som det fremgår af nedenstående billede, blev også russernes strenge gamle Fader Frost i sovjetstyrets senere årtier forvandlet til en genkendelig julemand. Selv om han ganske vist først ankom til nytår.

Billedet er fra et postkort 1983. Og Santa trængte videre ud i verden. Selv har jeg mødt ham i sommervarmen i Rwanda, i martskulden i Beijing og Shanghai, og i både Tokyos og Havannas forår. Som eksotisk pynt, pizzareklame, indpakning til soyaslik, barskilt og så videre.

